

שעור מורה מוריני הרב יהודה גנס שליט"א שבת מצורע/הגדול תשע"ו:

בדין ארבעה כוסות מיין שביעית

ספיקו של הירושלמי בדין ד' כוסות מיין שביעית

- א. הנה בירושלמי¹ דנו בדין ד' כוסות ביין שביעית, וכנאמר שם: "מהו לצאת ביין של שביעית, תני רב אושעיא יוצאים ביין של שביעית".
- ב. וכבר האריכו האחרונים לדון במה הסתפקו בירושלמי, ומדוע קס"ד שלא יצא האדם בד' כוסות ביין הקדוש בקדושת שביעית.
- ושמא אפשר לבאר (בדרך דרוש קצת) דהנה כידוע מצות ד' כוסות היא להראות חירות, וכלשון הרמב"ם "בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים... ועל דבר זה צוה הקב"ה בתורה וזכרת כי עבד היית.. לפיכך².. חייב לשתות בלילה הזה ד' כוסות של יין"..³
- והנה פירות שביעית לא ניתנו לאדם לבעלותו מוחלטת, ובהגיע זמן הביעור חייב לבערם מן העולם [וכלשון רש"י³ "ולא יעשה בהם סחורתו להצניע לאחר השביעית ולהתעשר"], גם הם פירות שלא גידלם או קנאם אלא שלקחם מן ההפקר, והיה מקום לומר שביין שכזה אינו מראה עושר וחירות, והוצרכו להוכיח שאעפ"כ יוצא בו⁴.
- ג. ובאחרונים מצינו ביאורים שונים בדברי הירושלמי הנ"ל, ובפירוש קרבן העדה⁵ ביאר דפירות שביעית לא נקראים "לכם" שאינם בבעלות האדם, וקס"ד דלד' כוסות בעינין "לכם"⁶, וקמ"ל שאין צריך שהיין יהא של השותה.
- ד. אולם כבר תמה על פירוש זה הרש"ש דאיך יתכן לומר שאין פירות שביעית בבעלות האדם, הלא מקרא מלא והוא "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", והלא באתרוג של שביעית יוצא בו האדם וישנה חובת חלה בעיסה של שביעית וכו'⁷. [עוד נראה להוסיף להקשות דהלא מצינו שיכול האדם לקדש אשה בפירות שביעית, וכדמצינו במשנה במסכת קידושין⁸. הרי שפירות השביעית הינם ממנו, דאל"כ לא היה יכול לקדש בהם⁹.]
- ה. ומלבד זה קצ"ע על פירוש הקבן העדה מדוע הסתפק הירושלמי אם בעינין בעלות של האדם בד' כוסות, דלגבי מצה למדו כן מהפסוק, אבל מהיכ"ת שיהיה דין כזה בד' כוסות.

¹ שבת פרק ח' הלכה א, פסחים פרק ח' הלכה א', שקלים פרק ג' הלכה ב'.

² ואגב מתבאר מדברי הרמב"ם חידוש נפלא, שאף שד' כוסות מצותם מתקנת חכמים, מ"מ יש בשתייתם קיום מצוה דאו' של החובה להראות עצמו כאילו יצא ממצרים. [אלא שהתורה לא ציותה באיזו צורה בדיוק יש לעשות כן, וחכמים תקנו שהדבר יהיה באופן של הסיבה וד' כוסות וכו'].
³ וק"ל לפי"ז מדוע הוצרכו לומר שהטעם שנשים חייבות בד' כוסות משום שהם היו באותו הנס, הלא כלפי דינים דאו' בלא"ה הם חייבות בלילה זה כאנשים, וכמבואר בתו', ואכ"מ.

⁴ סוכה ל"ט.

⁵ כעין זה מצינו בתו' פסחים ל"ה: שדנו שמא מותר לכתחילה לצאת במצת דמאי, משום שבשעת אכילת המצה "לחם עוני" דין האדם כעני המותר בדמאי, וכעין זה יש לבאר לגבי ד' כוסות שענינים להראות עושר וחירות.

⁶ בירו' פסחים שם.

⁷ וכדמצינו שאין אדם יוצא במצה שאינה שלו, כמבואר בגמ' פסחים ל"ח.

⁸ א, שעיסה שאינה ממנו פטורה מן החלה, וכדאיתא בגמ' פסחים שם.

⁹ משנה ז'. [ועיין בגמ' שם דף נ"ב. דזהו דבאה משנתנו ללמדנו דאפשר לקדש בפירות שביעית, ופירש"י שם בפירוש קמא, דזהו גופא קמ"ל דפירות שביעית ממנו הוא.

⁹ וכדין מעשר שני למ"ד ממון גבוה הוא.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

- ו. ובספר פאת השלחן¹⁰ הביא שיש שפרשו את דברי הירו' ע"פ שיטת הרמב"ן שישנה מצוה לאכול פירות שביעית, וקס"ד א"כ שיהיה כאן את ההלכה ש"אין עושים מצוות חבילות חבילות", עיי"ש.
- ז. אולם יש לתמוה על פירוש זה, דמלבד דאין דברי הרמב"ן מוסכמים [והרמב"ם הלא לא מנה את אכילת פירות שביעית למצוה ממנין המצוות], הלא גם בדעת הרמב"ן רבו הסוברים שאין כוונתו שיש מצוה באכילת פירות שביעית, אלא שנאמר כאן "לאו הבא מכלל עשה" לאכול פירות שביעית ולא להפסידם.
- ח. גם יש לעיין לפירוש זה, דהנה הטעם שאין עושים מצוות חבילות חבילות הוא כדי שלא יראה שהמצוות הם משאוי על האדם, ולכא' מסתבר דכל זה שייך במצוה שמחויב בה האדם, שאז יתכן שתראה כמשאוי, אולם באכילת פירות שביעית, גם אם ננקוט שיש מצוה באכילתם, אין זו מצוה חיובית, אלא האוכלם מקיים מצוה, ולכא' במצוה שכזו אין מקום לחשוש שתראה על האדם כמשאוי, ועיין.
- ט. ביאור נוסף הביא בפאת השלחן דהנה פירות שביעית ניתנו להנאה, אולם אם יאכלם האדם לאכילת מצוה, היה מקום לומר דעיקר שם המעשה שעושה הוא מעשה מצוה ולא מעשה הנאה [וכדמצינו¹¹ שאסור לשרוף תרומה טמאה ביו"ט אף אם נהנה מהשריפה, משום שעיקר מעשיו הם מעשה מצות שריפת קדשים וההנאה באה מאליה].
- י. אולם ביאור זה צ"ע לענ"ד¹², דמכיון שהמצוה בד' כוסות היא להראות חירות, הרי המצוה היא ליהנות מהיין, ובמצוה כזו נראה דלא שייך לומר שההנאה בטילה למצוה, דהלא אדרבה המצוה היא ליהנות¹³.

איך מותר לשתות יין שביעית הלא זמן הביעור עבר

יא. והנה נשאל החזון איש איך מותר לצאת ידי חובה ביין שביעית, הלא "אוכלים בענבים עד הפסח", ובהגיע הפסח התחייבנו לבער את פירות השביעית¹⁴. והשיב החזון איש שהלא גם בהגיע זמן הביעור מותר לשייר מזון ג' סעודות, וזמן הביעור הוא ביו"ט ראשון של פסח, ויכול אז לשייר מזון ג' סעודות¹⁵ ואת השאר יבער.

מתי הוא זמן הביעור של הענבים

יב. והנה פשוט לחזון איש שחובת הביעור היא בתחילת הפסח ואוכלים בענבים עד הפסח ולא עד בכלל, אמנם כבר העירו בזה מדברי המהר"י מלכי צדק¹⁶ שכתב שזמן הביעור אינו אלא לאחר הפסח, ועל כרחך שנקט שאוכלים בענבים עד הפסח ועד בכלל.

יג. ולענ"ד הדבר תלוי בספיקו של הרמב"ן¹⁷ האם מצות ביעור היא מדין תורה או מתקנת חכמים, דהנה מצינו בגמ' במסכת חולין¹⁸ דלגבי דיני תורה כשאמרו עד נקטי' לחומרא שעד ולא עד

¹⁰ בקונטרס אחרון על הלכות שביעית.

¹¹ עיין שבת כ"ד: ובתו' שם.

¹² וע"ע בשו"ת הר צבי או"ח חלק ב' סימן ס"ח מש"כ בזה.

¹³ וכדמצינו כעין זה בפמ"ג שכתב שבמצות עונג שבת לא שייך לומר מצוות לאו ליהנות ניתנו, דהרי אדרבה נצוותו היא ליהנות.

¹⁴ נראה שכוונת השואל היתה לשיטת הרמב"ם שחובה לבער מן העולם את פירות השביעית, דלסוברים דלאחר שהפקירם יכול הוא או כל אדם לזכות בהם ולאכלם לק"מ.

¹⁵ ומסתבר לכא' דג' סעודות בליל הסדר נידונים כפי מה ששונים ביום זה, ויכול א"כ לשייר לד' כוסות ועוד, עבור כל אחד מבני ביתו.

¹⁶ שביעית פרק ט' משנה ב'.

¹⁷ פירוש התורה פרשת בהר. [ויקרא כ"ה ז'].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בכלל, ולגבי דינים דרבנן נקטי' לקולא שעד ועד בכלל. ומעתה לענין ביעור כשיש מקום להסתפק אם כוונת חז"ל אם אוכלים עד הפסח ועד בכלל או ולא עד בכלל, הדבר תלוי בעיקר דין ביעור אם הוא מן התורה או לא.

יד. ולמעשה כתב בספר חוט שני שראוי למבער פירות שביעית ומפקירם, אם חוזר ומכניסם לביתו להתכוון שלא לזכות בהם עד לאחר השביעית, שבאופן כזה לא יתחייב לבערם שוב לאחר הפסח אף למהר"י מלכי צדק.

טו. ולכאור' גם לחזו"א, מכיון שזמן הביעור הוא ביו"ט ולא בערב פסח וכנ"ל, א"כ לא יוכל האדם לזכות בהם קודם יו"ט, דא"כ יתחייב שוב להפקירם ביו"ט, אולם ב"סדר השביעית" שהודפס ע"פ החזו"א לכאור' נראה שלא הצריך לעשות כך, וכמדומה שגם לא נהגו להחמיר בזה, וצ"ע בזה.

טז. ואמנם ידוע שהורה החזו"א שגם כיום זמן הביעור הוא בפסח וכן נהג למעשה, אולם כבר העירו שלכאור' עינינו רואות שבפועל בימינו זמן הביעור של הענבים הוא הרבה קודם הפסח, והלא לא ניתנו שיעורי חז"ל אלא בסתמא, אולם כל שידוע לנו שהשתנה השיעור יש לנו ללכת אחר מה שאנו רואים [וכמש"כ הר"ש], וא"כ צ"ע איך מותר להמתין עם הביעור עד הפסח, דמלבד ביטול המצוה, הלא כל שהגיע זמן הביעור ולא ביער נאסרו הפירות באכילה.

יז. ובספר חוט שני כתב שכל שלא התברר לנו הדבר בבירור אין לנו אלא השיעורים שנתנו חז"ל, אולם כבר העירו שלכאור' הדברים התבררו ללא כל ספק, וצ"ע בזה.

יח. ולכאור' כדי לצאת מכל ספיקות אלו מן הראוי ללוקח פירות מאוצר ב"ד להתכוון לא לזכות בהם¹⁹, שאז ישארו הפירות בידו בתורת הפקר ולא יתחייבו כלל ביעור, וכעין מה שכתב הרמב"ן שהפירות הנמצאים באוצר ב"ד לא חייבים בביעור כלל.

איך מבערים פירות שביעית

יט. והנה נחלקו רבותינו הראשונים מה היא מצות ביעור דלרמב"ם²⁰ והראב"ד²¹ מצוה לבערם מן העולם, וכעין זה כתב רש"י²² שיפקירם במקום דריסת רגלי חיה, ומאידך לר"ש והרמב"ן ורוב הראשונים המצוה היא להפקירם, וכל שהפקירם ולא זכו בהם יכול לחזור ולזכות בהם.

כ. ולהלכה כתב הכ"מ²³ בשם המהר"י קורקוס שמחמת הדחק נהגו להקל כדעת הרמב"ן, וכן הורה החזו"א²⁴, ומאידך בספר שערי צדק [לבעל החכמת אדם] כתב שמן הראוי להחמיר כדעת הרמב"ם ולבערם מן העולם²⁵.

כא. ולכאור' יש לתמוה על דברי החכמ"א, איך מותר להחמיר כרמב"ם, דמכיון שמעיקר הדין הלכה כדברי הרמב"ן, יוצא א"כ שיש כאן הפסד פירות שביעית.

כב. ונראה דכוונתו לפסוק כדברי הסוברים²⁶ דלאחר זמן הביעור שוב אין איסור להפסיד פירות שביעית. אולם בחזו"א²⁷ כתב שלמעשה יש להחמיר בזה, ולדבריו אסור להחמיר בזה.

¹⁸ דף נ"ה. עיי"ש ברש"י וברשב"א וברש"ש ובערו"ל, אמנם לתו' שם לכאור' גם בדרבנן נקטי' לחומרא, ורק

בכתמים מקילים, ואכ"מ.

¹⁹ ואולי גם מן הראוי להודיע לכמה אנשים שהפירות הם הפקר ואפשר לבוא ולקחתם.

²⁰ פרק ז' משמיטה ויובל הלכה ג'.

²¹ השגות הראב"ד שם.

אלא דהראב"ד חידש שיש ב' זמנים לביעור, שכשכלו מסביבות העיר יפקירם, וכשכלו מכל מקום יבערם,

עיי"ש ה.

²² פסחים נ"ב:

שם.

²⁴ סדר השביעית.

²⁵ וכתב שם שאם יזכה לעלות לאר"י ינהג כן.

²⁶ עיין חזו"א י"ג ה'. [ושם י"א ו'].

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

האם פירות הפקר חייבים בביעור לשיטת הרמב"ם

כג. ולכאור' היה נראה שהעושה כעיצה הנ"ל [להתכוון לא לזכות בפירות השביעית] יצא יד"ח גם להרמב"ם, דמאחר שהפירות היו ברשות הפקר בזמן הביעור לא נתחייבו כלל בביעור, וכמש"כ הרמב"ן לענין פירות הנמצאים ברשות אוצר ב"ד בזמן הביעור. כד. אולם בחזו"א כתב דלרמב"ם הסובר שמצות ביעור היא לבער את הפירות מן העולם ולא להפקירם אין הבדל בין פירותיו לפירות הפקר, ואף פירות הפקר התחייבו בביעור, ועיין בהערה²⁸.

האם חייב להוציא את היין מביתו בשעת הביעור

כה. הנה מצות הביעור לשיטת הר"ש הרמב"ן ודעמייהו היא להוציאם מביתו ולהפקירם, וכן הורה החזון איש. [מאידך דעת הגר"א היא שכל שמפקירם בפני ג' א"צ להוציאם מביתו²⁹]. כו. ואמנם כתבו בשם החזו"א³⁰ שכל זה כשמפקירם בהגיע זמן הביעור, אולם כל שמפקירם קודם זמן הביעור יכול להפקירם בפני ג' אף בביתו. כז. ולכאור' לפי"ז נראה דמכיון שזמן הביעור הוא בפסח, כל שמפקירם בערב פסח א"צ להוציאם מביתו. אולם המנהג הוא להוציאם מביתו, וכנראה שכך נהג החזו"א, וצ"ע בטעם הדבר.

בדין ביעור ביין הנעשה מענבי גויים

כח. הנה נחלקו הב"י עם המבי"ט אם יש קדושת שביעית בפירות נכרים, ומאידך המבי"ט כתב שלא נהגו לבער פירות נכרים³¹, מאידך במהר"י קורקוס כתב שחובה לבער אף פירות נכרים, וכן דעת השל"ה, וכן הורה החזו"א למעשה³². כט. ולכאור' לסוברים דלאחר הביעור אין איסור הפסד בפירות שביעית, יצא אם ננקוט שקדו"ש יש בפירות נכרים וחובת ביעור יש בהם, שלאחר זמן הביעור יהיו חמורים פירות נכרים לגבי דין הפסד בהם מאשר פירות ישראל שהפקירם. [אלא דלמעשה כבר הובא בשם החזו"א להחמיר אף בפירות שביעורם שלא להפסידם].

בדין יין שביעית לכוס שניה של ד' כוסות

ל. והנה העירו כבר³³ דלכוס שניה אין מן הראוי לקחת יין שביעית, דהלא נהגו להטיף מהיין בשעת אמירת דצ"ך עד"ש וכו', וביין שביעית אין לעשות כן משום איסור הפסד³⁴, וכמשנ"ת.

²⁷ סדר השביעית.

²⁸ לענ"ד מ"ל הראב"ד נראה שאף שנקט כרמב"ם, מ"מ בפירות הנמצאים באוצר ב"ד לא חלה חובת ביעור, וכדכתב שמחלקים אותם עד שיכלו, עיי"ש"ה, וצ"ע. [ובס' אור לציון ראיתי שכתב להוכיח מדברי הראב"ד כחזו"א, ולענ"ד לכאור' נראה מדבריו להיפך, וצ"ב.]

²⁹ עיין דרך אמונה שם.

³⁰ בדרך אמונה שם.

³¹ וביאר שבא הזוכה מכח הגוי שלא התחייב לבער, והארכתי בזה במקו"א.

³² סדר השביעית.

³³ כמדומה דכן כתבו בשם הראי"ה קוק.

³⁴ אף שיכול לחזור ולשתות היין שנשפך לתחתית הכוס, כתבו בשם המקובלים שאין לעשות כן.